

Dialogi Örneğinde Hıristiyan Azizlerin Özellikleri

Mustafa Furkan Dinleyici | <https://orcid.org/0000-0002-8819-7770> |
furkan.dinleyici@marmara.edu.tr

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye

ROR ID: 045hgzm75

Öz

Azizlik kültürü, erken dönemlerden itibaren Hıristiyan toplumların dinî yaşantısında önemli bir yer işgal etmiştir. Başlangıçta havariler ve İsa'nın öğretisini takip eden kişilerin tamamı aziz olarak değerlendirilirken; zaman içerisinde Hıristiyanlığın geniş kitlelere yayılması ve öğretilerin şekillenmeye başlamasıyla birlikte Hıristiyan toplumların aziz algısında değişiklikler meydana gelmiştir. Hıristiyanlığın gizli yaşandığı ve devlet tarafından kabul görmediği dönemde, inancı uğruna şehit olanlar aziz olarak kabul edilmiştir. Ancak Hıristiyanlığın, Roma İmparatorluğu tarafından meşru kabul edilmesiyle birlikte bu tür şehitlik mertebesine ulaşma imkânı ortadan kalkmıştır. Bu andan itibaren azizlik algısında önemli bir kırılma yaşanmış ve inancı uğruna dünyadan el etek çeken keşişler, aziz olarak görülmeye başlamıştır. Mısır ve Suriye bölgelerinde başlayan manastır hayatı ve keşişlik, V. yüzyılda Batı'ya taşınmış ve Avrupa'daki Hıristiyanlığın gelişiminde etkili olmuştur. Bu noktada 590-604 yılları arasında Roma piskoposluğu makamında oturan, tarihteki ilk keşiş papa Gregorius Magnus (ö. 604) ve Avrupalı azizlerin hikâyelerini anlattığı *Dialogi* adlı eseri önemli bir konumda bulunmaktadır. Papa I. Gregorius'un bu eseri yüzyıllar boyunca Avrupa'da etkili olmuş ve Hıristiyanların hem inançlarını hem de dinî yaşantılarını şekillendirmiştir. Bu çalışmada azizlik algısının zaman içerisindeki dönüşümü ve Gregorius Magnus'un *Dialogi* üzerinden bu dönüşüme yaptığı katkı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Dinler Tarihi, Azizlik, Gregorius Magnus, Manastır, Keşiş.

Atıf Bilgisi

Dinleyici, Mustafa Furkan. "Dialogi Örneğinde Hıristiyan Azizlerin Özellikleri". Trabzon İlahiyat Dergisi 10/1 (Haziran 2023), 211-233.

<https://doi.org/10.33718/tid.1281169>

Geliş Tarihi	: 11.04.2023
Kabul Tarihi	: 24.05.2023
Yayın Tarihi	: 30.06.2023
Değerlendirme	: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	: Yapıldı - iThenticate

ıkar atışması : ıkar atışması beyan edilmemiştir.

Finansman : Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans : Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve alışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Characteristics of Christian Saints in *Dialogi*

Mustafa Furkan Dinleyici | 0000-0002-8819-7770 | furkan.dinleyici@marmara.edu.tr

Marmara University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences,
Istanbul, Turkiye

ROR ID: 045hgzm75

Abstract

The cult of sainthood has occupied an important place in the religious life of Christian societies since early times. In the beginning, the apostles and all those who followed the teachings of Jesus were considered saints; however, as Christianity spread to large masses and the teachings began to take shape over time, changes occurred in the perception of saints in Christian societies. At a time when Christianity was practiced in secret and not recognized by the state, those who were martyred for their faith were accepted as saints. However, with the legitimization of Christianity by the Roman Empire, the possibility of achieving this kind of martyrdom disappeared. From this moment on, there was a significant break in the perception of sainthood and monks who renounced the world for the sake of their faith began to be seen as saints. Monastic life and monasticism, which began in Egypt and Syria, moved to the West in the V. century and had an impact on the development of Christianity in Europe. At this point, the first monk pope in history, Gregorius Magnus (d. 604), who held the office of bishop of Rome between 590-604, and his work *Dialogi*, in which he tells the stories of European saints, are in an important position. This work of Pope Gregorius I was influential in Europe for centuries and shaped both the faith and religious life of Christians. This study will examine the transformation of the perception of sainthood over time and Gregorius Magnus' contribution to this transformation through the *Dialogi*.

Keywords

History of Religions, Sainthood, Gregorius Magnus, Monastery, Monk.

Citation

Dinleyici, Mustafa Furkan. "Characteristics of Christian Saints in *Dialogi*". Trabzon Theology Journal 10/1 (June 2023), 211-233.

<https://doi.org/10.33718/tid.1281169>

Date of Submission : 11.04.2023

Date of Acceptance : 24.05.2023

Date of Publication : 30.06.2023

Peer-Review : Double anonymized - Two External

Ethical Statement : It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks : Yes - iThenticate

Conflicts of Interest : The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support : The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License : Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Azizlik ve azizlerle ilgili anlatılar Hıristiyanlığın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu çalışmada ilk olarak Hıristiyanlık için azizliğin ne anlama geldiği, azizlik algısının tarihsel süreç içerisindeki dönüşümü ve bu dönüşümü meydana getiren şartlar aktarılacaktır. Ardından Orta Çağ Avrupası'nı şekillendiren en önemli isimlerden biri kabul edilen Papa I. Gregorius'un (ö. 604) *Dialogi* adlı eseri vasıtasıyla azizlik kültürüne yapmış olduğu etki incelenecek ve sonuç kısmında Gregorius'un azizlerle ilgili söylemlerinin arka planındaki gerekçelere dair bir değerlendirmede bulunulacaktır.

Arapça 'izz ya da 'izzet kökünden türetilen bir sıfat olan "aziz" kelimesinin sözlükte birinci karşılığı "yüce, değerli, kıymetli"dir. Kelimenin ikinci ve üçüncü karşılıklarında ise "sevgili, dost, ermiş, veli" gibi anlamlar yer almaktadır.¹ Batı dillerinde çoğunlukla "saint" kelimesi ile ifade edilen bu terim Latince "sanctus" kelimesinden türetilmiştir. "Kutsallaştırmak; rahipliğe atamak; tasdik etmek; adamak" gibi anlamlara gelen "sancio" fiilinden türetilen "sanctus" sıfatının sözlük karşılığı "kutsal, dokunulmaz; muhterem, saygıdeğer; dindar, takva ehli, iffetli"dir.²

Günümüzde Hıristiyanlıkla özdeşleşen "aziz" ve "kutsal" kavramları Hıristiyanlıkla ortaya çıkan kelimeler değildir. "Kutsal" kavramı Kitab-ı Mukaddes'te 600'den fazla yerde çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Levililer kitabı tamamen bu konuya ayrılarak, neyin ve kimin kutsal olup olmadığı anlatılmakta, kutsala karşı davranışlar belirlenmektedir.³ Ayrıca Levililer 11:44'te yer alan "Tanrınız RAB benim. Kendinizi bana adayın ve kutsal olun. Çünkü ben kutsalıyım." ifadeleri de göstermektedir ki "kutsal olma" ya da "kutsallık" fikri Hıristiyanlık'tan çok önce var olan bir düşüncedir. Tanrı kutsallığın kaynağı olarak kendini göstererek İsrailoğulları'ndan Tanrı'ya adanma yoluyla kutsal olmalarını istemektedir. Eski Ahit'te yer alan daha pek çok ifadeden anlaşıldığı kadarıyla asıl kutsal olan Tanrı'dır. Diğer bütün kutsallıklar Tanrı ile kurulan ilişki nispetinde ortaya çıkmaktadır. Bu ilişki bağlamında melekler, bazı peygamberler ve İsrailoğulları'nın büyük ataları (patriarklar) kutsal/aziz olarak kabul edilmektedir.⁴ Kudüs ve Sina Dağı gibi bazı yerler, İsrailoğulları'na önderlik eden bazı isimler ve dinî görevleri yerine getiren Levililer de kutsal olarak nitelenmektedir.⁵

Yeni Ahit'teki "kutsal" algısı birkaç ufak değişikliklerle Eski Ahit'te yer alan düşüncüyü devam ettirmektedir. Her şeyden önce Tanrı ile birlikte anılan İsa Mesih ve Kutsal Ruh "kutsal" olarak nitelenmektedir. Aynı şekilde melekler, peygamberler ve havariler de kutsal sayılmaktadır. Elçilerin İşleri 9:13'te⁶ ve özellikle Pavlus'un mektuplarında yer alan ifadelerde, Yeni Ahit'te kutsal kavramı ile bütün Hıristiyanların nitelendiğini görmek mümkündür.⁷ Bu noktada Yeni Ahit tam olarak Eski Ahit geleneğini devam ettirmektedir. Çünkü Yasa'nın Tekrarı 7:6'daki ifadeler İsrailoğulları'nın Tanrı tarafından seçildiğini ve kutsal olduklarını

1 Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 98.

2 Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, 536-537.

3 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 18.

4 Uygun, *Hıristiyanlıkta Kutsal Nesnelere (Relikler)*, 101.

5 Harman, "AZİZ", (Erişim 14 Kasım 2022).

6 Hananya şöyle karşılık verdi: "Ya Rab, birçoklarının bu adam hakkında neler anlattıklarını duydum. Yeruşalim'de senin kutsallarına nice kötülük yapmış!"

7 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 19.

açıkça ifade etmektedir. Dolayısıyla kutsallık bütün inananlara verilen bir sıfattır. Yeni Ahit de bu anlayışı devam ettirerek İsa'ya inanan herkesi kutsal/aziz olarak nitelemektedir.

1. Hıristiyanlıkta Azizlik Algısının Tarihsel Süreci

Yeni Ahit'te aziz/kutsal sıfatı ile bütün Hıristiyanların kastedilmesinden ötürü Hıristiyan inancına göre kutsallık bütün Hıristiyanların sahip olması beklenen bir özelliktir. Hıristiyanlar, vaftiz ve hayatlarını İsa'ya adanarak suretiyle İsa'nın kutsallığını paylaşmakta ve böylece eski kirlerinden (günahlarından) arınmaktadırlar. Özellikle Pavlus'un mektuplarında vaftiz ve diğer ahlaki erdemlere değinilerek, hayatını İsa'nın yoluna adayan kişiler "azizler" ya da "kutsallar" olarak nitelenmektedir.⁸ Her ne kadar Hıristiyanlığın ortaya çıkış sürecinde azizlik, inananların tamamını ifade eden bir kavram olsa da zaman içerisinde bu durum değişmiş ve Hıristiyanlar arasında belirli özelliklere sahip kişiler "aziz" olarak nitelenmeye başlamıştır.

Şehitlik, Hıristiyanlar tarafından azizlik makamı için uygun görülen ilk özelliktir. Hıristiyan inancına göre şehitlik, inanç ya da Tanrı ile ilgili herhangi bir değer için isteyerek acı çekmek ya da ölmek olarak tanımlanmaktadır.⁹ Şehitlerin ilk azizler olarak değerlendirilmesinin nedeni İsa ile şehitler arasında kurulan benzerliktir. Hıristiyan inancına göre şehitler, kendi istekleriyle inançları uğruna büyük bir fedakârlık göstererek tıpkı İsa gibi acıyı ve ölümü kucaklamıştır. İsa'nın insanlık için kanını dökmesi gibi onlar da İsa için kanlarını akıtarak İsa ile birleşmiştir.¹⁰ Bundan dolayı Hıristiyanlar için şehitlik cennete götüren en kestirme yol olarak kabul edilmiştir. Şehitlik aynı zamanda aziz olarak kabul edilmenin de en kısa ve en kesin yoludur. Kilise tarafından aziz ilan edilen kişilerin büyük çoğunluğu şehitlik yoluyla bu unvana sahip olmuştur. Bununla birlikte şehit olduğu söylenen herkes doğrudan aziz ilan edilmemektedir. Çünkü öncelikle kişinin canını gerçekten İsa için mi yoksa başka bir gerekçeyle mi verdiği konusunda belirsizliklerin giderilmesi gereklidir. Bu konuda kararı verecek olan makam, kişinin öldürüldüğü bölgenin piskoposluğudur. Bölge piskoposu kişinin şehit olup olmadığını tespit etmek amacıyla belli nitelikleri araştırır. Daha sonra kendi elinde bulunan şehitler listesiyle yakın bölgelerdeki piskoposlukların sahip oldukları listeleri kıyaslar ve diğer piskoposların da onayını aldıktan sonra kişi resmî olarak şehit ve aziz ilan edilir.¹¹

Hıristiyanlık, İmparatorluk sınırları içerisinde kısa zamanda hızlıca yayılmış ve bu nedenle devlet tarafından siyasi ve toplumsal bir tehdit olarak algılanmıştır. Çünkü Roma dini, İmparatorluğun devamı ve toplumsal düzenin sürdürülebilirliği ile yakın bir ilişkiye sahipken; Hıristiyanlık bütün hayatın merkezine tek bir Tanrı'yı ve İsa Mesih'i yerleştirerek diğer bütün otoriteleri geri plana atmaktadır. Bundan dolayı Hıristiyanlık, 313 yılında Milan Fermanı ile meşru din (*religio licita*) ilan edilene kadar İsa'nın takipçileri bazı dönemlerde baskı ve şiddetle karşı karşıya kalmıştır.¹² Roma İmparatorluğu'nun yapmış olduğu takibat ve gerçekleştirilen zulümler neticesinde şehitlik, Hıristiyan inancının zirve noktası olarak

8 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 21-22.

9 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 114.

10 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 115.

11 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 116.

12 Aydın, *Hıristiyanlık Tarih, İnanç ve Uygulama*, 121.

görülmeye başlamıştır. İnançlarında gösterdikleri sadâkat, kararlılık, acıyı ve ölümü kucaklamaları Hıristiyan olmayanlar tarafından bu yeni inancın doğruluğunun kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Şehitler, Hıristiyanlığın en önemli sembolü haline gelmiş ve yeni Hıristiyan olan kişilere örneklik teşkil etmiştir. Başlangıçta İsa'ya inanan herkesi tanımlamak için kullanılan "aziz" kavramı artık yalnızca şehitler için kullanılmaya başlamış, hatta şehitlik ve azizlik arasında ayrılması mümkün olmayan bir bağlantı kurulmuştur.¹³ Hıristiyan geleneğe göre şehitler, imanlarını muhafaza etmeleri sayesinde kazandıkları olağanüstü güçlerini ve ölümü yendiklerini diğer Hıristiyanlara göstermek ve örnek olmak amacıyla kendileri de öldürülmeyi arzu etmiştir.¹⁴

Başlangıçta şehitler, Hıristiyanlığın "ilk gerçek şahitleri" olarak kabul edilmiş ve bu şekilde hatırlanarak zulüm dönemlerinde Hıristiyanları inançlarında sadık kılmak amacıyla örnek gösterilmiştir.¹⁵ Şehitlerin, şahit ya da tanık olarak tanımlanmalarının nedeni muhtemelen şehit kelimesinin Latince karşılığı olan *martyr* ve *martyrium* kelimeleriyle alakalıdır. *Martyrium* kelimesinin sözlükteki ilk anlamı "tanıklık", ikinci anlamı ise "birinin kanı ile mühürlenmiş"tir. Yunanca'dan Latince'ye geçerek *martyr* hâlini alan $\mu\alpha\rho\tau\upsilon\varsigma$ (martyr) kelimesinin ilk anlamı da "tanık, şahit" olmakla birlikte ikinci anlam olarak "şehit" kelimesi karşımıza çıkmaktadır.¹⁶ Bu tanımlara bakıldığında şehitlik ve şahitlik için aynı kavramın kullanılmasındaki amacın "kişinin vermiş olduğu sözden, yaptığı anlaşmadan ya da doğruluğuna inandığı herhangi bir şeyden canı pahasına vazgeçmemesi gerektiği" mesajını iletme olduğu söylenebilir. Aynı şekilde bir insanın inandığı doğrular uğrunda canını vermekten daha büyük bir fedakârlık yapamayacağı düşüncesi üzerinden bir değerlendirme yapıldığında da herhangi bir değer için şehit olmanın, o değer için doğruluğunun en büyük şahidi olarak göstermek de mümkündür.

İlerleyen süreçte Hıristiyanların bu kişilerin mezarlarına giderek bir hatıra ve örneklikten ziyade onlara büyük bir saygı ve sevgi göstermesi, resmî din görevlilerinin dikkatini çekmiştir. Böylece şehitlerin mezarlarına sunaklar yapılmış ve şehitler, ilahî özelliklere sahip koruyucular olarak ilan edilmiştir. Zaman içerisinde azizlerin kutsallığının ve popülerliğinin artması nedeniyle Kilise, azizleri kendi bünyesine alarak, onların gücünü Kilise'nin otoritesinin temel taşlarından biri hâline getirmiştir. Azizlerin ölümü yeneren cennete gitmelerinden ötürü olağanüstü güçlere sahip oldukları yönündeki inanç nedeniyle bir Hıristiyan'ın hemen her türlü konuda azizlerden yardım istemesi oldukça sıradan bir durum hâline gelmiştir.¹⁷

Şehitlerle birlikte Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren aziz olarak kabul edilen bir diğer grup *confessores* yani itirafçılardır. "Onaylamak, kabul etmek, itiraf etmek; kimliğini ya da bir şeyini açıklamak, ortaya çıkarmak" anlamlarına gelen *confetor*¹⁸ fiilinden türeyen *confessor*, literal olarak "itirafçı" anlamına gelmekle birlikte kelimenin yan anlamlarında "şehit" ifadesi de bulunmaktadır. Bu tanımlama Kilise tarafından zaman içinde geliştirilmiş

13 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 118.

14 Cohn, "Sainthood", 12/8034.

15 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 114.

16 Çelgin, *Eski Yunanca Türkçe Sözlük*, 482.

17 Cohn, "Sainthood", 12/8034.

18 Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, 115.

ve Roma İmparatorluğu tarafından baskı ve zulümlere rağmen Hıristiyanlığı benimsediğini açıkça ilan etmiş ancak şehit olmamış bütün erkek azizler için kullanılmıştır.¹⁹

Kilise'nin ilk yüzyılında şehitler ile itirafçılar arasında keskin ayırım yapılmamıştır. Hapsedilen, işkence gören, sürgün edilen veya daha farklı bir zulme uğramasına rağmen hayatta kalan Hıristiyanlar, İsa için kanını döken kişiler gibi kabul edilmiş ve şehit olarak anılmıştır. Eusebius (ö. 339) *Kilise Tarihi* adlı eserinde bu ayırımdan bahsederek hayatta olmasına rağmen şehit olarak nitelenen bazı kişilerden bahsetmektedir. Eusebius, 150 yılından itibaren Hıristiyanların bu iki kavramı yavaş yavaş birbirinden ayırdığını dile getirerek, Lyon Şehitleri olarak anılan bir grubun kendilerine şehit denilmemesi konusunda mektuplar yazdıklarını ifade etmektedir. Onlara göre şehit unvanına layık olanlar yalnızca İsa için canını veren kişilerdir. Kendileri ise yalnızca imanlarını dile getiren sıradan itirafçılardır. Üçüncü yüzyıla geldiğinde Hıristiyanların şehit ve itirafçı tanımları arasında belirsizlik devam etmesine rağmen ayırım belirginleşmiş ve inancı uğruna acı çeken ama canını vermeyen kişiler itirafçı olarak tanımlanmaya başlamıştır. Üçüncü yüzyılın ortalarından itibaren bu ayırım iyice belirginleşmeye başlamıştır. Eusebius aynı eserinde önce itirafçı daha sonra şehit olarak nitelenen isimlerden bahsetmektedir.²⁰

Hıristiyanlığın 313 yılında meşru din ilan edilmesiyle birlikte zulümler sona ermiş ve Hıristiyanlık tarihinin en önemli kırılmalarından biri yaşanmıştır. Yaşanan bu kırılma Hıristiyanlığın diğer öğretilerinde olduğu gibi azizlik anlayışında da değişiklikler meydana getirmiştir. Baskı ve zulüm sona erdiğinden ötürü artık Hıristiyanlar için İsa'yı taklit ederek şehit olmak ya da kendilerine zulmedenlere karşı inançlarını itiraf etme durumu ortadan kalkmıştır. Bundan dolayı azizlikle doğrudan ilişkilendirilen bu kavramlar Hıristiyanlar arasında varlığını sürdürmekle birlikte daha ruhanî bir boyut kazanmaya başlamıştır.²¹

Zulüm döneminin sona ermesiyle birlikte Hıristiyanlar için ideal hayat tarzı olarak asketizm (çilecilik) ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu hayat tarzının benimsenmesinde en önemli dayanak, İncillerde İsa'nın havarilerine dünya hayatını ve onun nimetlerini terk etme hususunda verdiği öğütler olmuştur.²² İsa tamamen dünyayı kötü görmemekle birlikte, dünya nimetlerinden uzak duran bir yaşantı sürmüş ve bunu takipçilerine de bunu tavsiye etmiştir. İsa'nın dünyadan uzak durma hususunda vermiş olduğu tavsiyelerde en önemli etken, kıyametin eli kulağında olduğuna dair beklentidir. Dolayısıyla insanların sıradan gündelik işleri bir kenara bırakarak günahlarına tövbe etmesi ve çevresindekileri uyarması gerekmektedir. Bununla birlikte İncillerde ihtiyaç sahiplerine, bakıma muhtaç olanlara ve yolculara yardım etme gibi maddi imkanlarla gerçekleştirilebilecek işler, hayır faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle ne zenginliğin ne de dünyanın kendisinin Hıristiyanlık açısından ontolojik olarak tamamen kötü olduğunu söylemek mümkündür. Yine de İncillerde yer alan fakirlik vurgusu nedeniyle asketik bir hayat tarzını benimseyen kişiler, Hıristiyanlar tarafından üstün görülmüştür.²³

IV. yüzyılda azizlik anlayışında önemli bir kırılma yaşanmakla birlikte Hıristiyanlıkta

19 Day, "Confessor", 4/82-83.

20 Day, "Confessor", 4/83.

21 Day, "Confessor", 4/83.

22 Markos 10:17-31; Matta 10:1-15; Matta 19:10-12, 21; Luka 12:22-31.

23 Baş, *Çölü Fethetmek: Geç Antikçağ'da Mısır Manastırları*, 38-39.

asketik yaşamın benimsenmesini yalnızca 313 yılında meydana gelen değişime bağlamak indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Hıristiyanlık ortaya çıktığı andan itibaren maddi-manevi dünya ayrımı, ruh-beden düalitesine yaptığı vurgu ve içerisinde barındırdığı gnostik öğeler nedeniyle, asketik bir hayat tarzına oldukça elverişli bir ortam hazırlamıştır. Nitekim kendini şehitlerin devamı olarak gören pek çok kişi, I. Constantinus'un (ö. 337) fermanından önce de asketik bir hayat sürdüklerini ifade etmiştir.²⁴

Asketik hayat tarzını benimseyerek toplumdaki uzakta yaşayan çileci azizler için kullanılan bir diğer terim "keşiş"tir. Yunanca μοναχός (monakhos), Latince *monachus* kelimesiyle ifade edilen "keşiş" in sözlük anlamı "tek, yalnız, tek başına yaşayan"dır.²⁵ Dolayısıyla gerçekleştirdiği uygulamalar fark etmeksizin münzevi hayatı benimseyen tüm erkek ve kadın çileci Hıristiyanlar keşiştir.

Hıristiyanların genel kanaatine göre çileciler, ruhlarını tüm günahlardan arındırarak Tanrı ile aynı saflığı paylaşmak amacıyla şehirleri ve köyleri terk ederek çöllere ve çeşitli ıssız yerlere çekilmiştir. Burada katı bir şekilde dua, tefekkür, oruç vb. uygulamalarda bulunarak hayatlarını Tanrı'ya adanmışlardır. Böyle bir hayat tarzını benimsemek herkesin göze alabileceği bir durum olmadığı için dünya hayatını bir kenara bırakarak münzevi olmayı tercih eden kişiler Hıristiyanlar tarafından övülmüş ve yaşam tarzları dinî yaşantının zirvesi kabul edilerek örnek gösterilmiştir. Ne kadar fazla acı çekerlerse İsa'yı o kadar taklit edebileceklerini ve böylece Tanrı'ya daha yakın olabileceklerini düşünen çileci azizler demir prangalar, zincirler, dikenli kemerler takmak, çok sıcak ya da çok soğuğa maruz kalmak, kendilerini kırbaçlamak ya da farklı pozisyonlarda durmaya zorlamak gibi uygulamalar gerçekleştirmiştir.²⁶ Bu tarz uygulamalar yapan çileci azizler arasında Anadolu'da yaşamış bir aziz olan Sütuncu Simeon (ö. 459) tercih ettiği metot itibarıyla oldukça ilginç bir örnektir.²⁷ Simeon ve diğer azizlerle ilgili anlatılara bakıldığında, aziz olarak kabul edilen keşişlerin en temel özellikleri toplumdaki ayrı yaşamaları, katı riyazet kuralları benimsemeleri ve genelde bedene acı çektirmek üzerine temellenen çok çeşitli uygulamalar gerçekleştirmeleridir.

Hıristiyan asketizmi üçüncü yüzyılın sonlarından itibaren yaklaşık iki yüzyıl içerisinde Hıristiyan dünyasının tamamında manastırcılığa dönüşmüştür. Bu dönüşümü doğal bir süreç olarak değerlendirmek gerekmektedir. İlk üç yüzyılda münzevi olarak yaşayan keşişler, Hıristiyanlar tarafından aziz olarak görüldüklerinden ötürü, yanlarına gelerek öğrenci olmak isteyen küçük gruplarla sürekli seyahat etmiş ya da yerleşim yerlerinin biraz uzağında yaşamıştır. Bu keşişlerin sayısı oldukça azdır. Çünkü asketizm, ideal Hıristiyanlığı ifade etse de yalnızca gücü yetenlere tavsiye edilmiş ve tek kurtuluş yolu olarak görülmemiştir. Ancak üçüncü yüzyılın sonlarından itibaren bu hayat tarzının tüm Hıristiyanlar tarafından benimsenmesi gerektiği düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır. Keşişler, maddi ihtiyaçlarını diğer Hıristiyanların yardımlarıyla karşıladıklarından ötürü vakitlerinin tamamını vaaz ve ibadetlere ayırmıştır. Bundan dolayı da benimsedikleri hayat tarzı Kilise otoritelerinin dikkatini çekecek ve Kilise'ye tehlike oluşturacak bir durum yaratmamıştır. Ancak zaman içerisinde keşişlerin sayısının hızlı bir şekilde artması önemli bir problem olarak görül-

24 Aykıt, "Akdenizli Bir Keşiş: Sütuncu Simeon", 82.

25 Çelgin, *Eski Yunanca Türkçe Sözlük*, 513; Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, 373.

26 Polat, *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*, 121-123.

27 Detaylı bilgi için bkz. Tiefenbach, *Anadolu'nun Azizleri*, 269-273.

müştür. Çünkü keşişlerle kiliseler aynı kaynaktan beslenmektedir. İki grup da faaliyetlerini Hıristiyanların yardımları sayesinde gerçekleştirmektedir. Hıristiyanların yardımlarını kiliseler yerine keşişlere yapması, kilise bütçelerinde hatırı sayılır bir kayıp oluşturmaktadır. Aynı zamanda keşişlerin karizmaları nedeniyle manevi otorite, resmi din görevlilerinden keşişlere kaymaya başlamıştır. Dolayısıyla keşişlerin hem maddi hem de manevi otoriteyi Kilise'nin elinden almaya başladığını söylemek mümkündür. İşte tam bu noktada manastırlar bir çözüm yolu olarak ortaya çıkmış ya da çıkarılmıştır. Bu kurumlar sayesinde Kilise'ye çeşitli sıkıntılar çıkartan gezgin keşişler bir araya toplanmış ve Hıristiyan dünyasında düzen sağlanmaya çalışılmıştır.²⁸

Görüldüğü üzere azizlik ya da ideal Hıristiyanlık, İsa'yı taklit etme düşüncesinden ortaya çıkmış ve başlangıcı itibarıyla bireysel ve bedensel bir taklitten ibarettir. Kişinin aziz olması için Hıristiyan olması ve inancı uğrunda canını vermesi yeterli görülmüştür. Ancak zaman içerisinde şartların değişmesi nedeniyle önce bedensel taklit ruhanileşmiş ardından bireysellik yerini toplumsallığa bırakmıştır. IV. yüzyılda Mısır ve civarında başlayan manastır hareketi V. yüzyıl itibarıyla Hıristiyan dünyasının tamamına yayılmıştır. Makalenin konusunu oluşturan *Dialogi* adlı eserin yazarı olan Gregorius Magnus da Batı'daki manastır hayatından etkilenmiş önemli bir isim ve hem Doğu da hem de Batı'da aziz kabul edilmiş bir kişidir. Gregorius'un aziz olarak kabul edilmesinde papa olmasının ve papalık sürecinde gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin önemli bir etkisi bulunmasının yanısıra Gregorius bir keşiştir ve tarihteki ilk keşiş papadır. Yazmış olduğu eserlerde ve papalık faaliyetlerinde keşişliğin kendisine sağlamış olduğu arka plan oldukça etkili olmuştur. Gregorius ölümünün ardından aziz olarak ilan edilmiş ve bu unvanın resmileşmesi için Kilise'ye başvurulmuştur.²⁹ Böylece ölümünün ardından kısa süre sonra resmi olarak aziz ilan edilen Papa I. Gregorius, aynı zamanda XI. yüzyıldan önce Katolik Kilisesi tarafından aziz ilan edilen ve kendisine takvimde özel bir gün ayrılan son aziz olmuştur.³⁰

2. Gregorius Magnus ve *Dialogi*

540 yılında Romalı aristokrat bir ailede dünyaya gelen Gregorius (ö. 604), soylu sınıfa mensup olmanın avantajlarıyla yaşadığı dönemde iyi bir eğitim almış ve hem dinî hem de dünyevi konularda kendini geliştirmiştir.³¹ Dindar bir aileye mensup olan Gregorius, *Homiliae XL in Evangelia*'nın 38. vaazında Felix isimli bir büyükbabası olduğundan bahsetmekte ve bu kişinin "Roma Piskoposu" olduğunu söylemektedir.³² Araştırmacılar tarafından Gregorius'un aynı şekilde Papa I. Agapitus'la (ö. 536) da bir akrabalığı olduğu ifade edilmektedir. Geç Antik Çağ uzmanı Peter Brown, Gregorius'un Agapitus'a ait kütüphaneden istifade ettiğini ve Aziz Augustinus (ö. 430) gibi önemli Hıristiyan yazarları bu akrabalık vesilesiyle öğrendiğini belirtmektedir.³³ Gençliğinden itibaren Roma yönetiminde görevler alan Gregorius, babasının ölümü üzerine siyasi görevlerin ve aristokrasinin getirdiği sıkıntılardan

28 Baş, *Çölü Fethetmek: Geç Antikçağ'da Mısır Manastırları*, 63-65.

29 Norwich, *Absolute Monarchs*, 106.

30 Cunningham, *A Brief History of Saints*, 37.

31 Gregory of Tours, *The History of the Franks*, 1045.

32 Gregorius Magnus, "Homiliae XL in Evangelia", 1291.

33 Brown, *Geç Antikçağ Dünyası*, 154.

kurtulmak amacıyla manastır hayatına yönelmiştir.³⁴ Gregorius *Dialogi*'de manastır hayatına girmek istediği dönemlerde Deusedit isimli yaşlı bir keşişin yanına sıklıkla gittiğinden bahsetmekte ancak bu şahsın kim olduğuyla ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir.³⁵

Tam anlamıyla bir keşiş olmaya karar vermesiyle birlikte ailesinin tüm mal varlığını manastır kurdurmak için bağışlayan Gregorius, Roma'daki evini de manastıra çevirmiş ve burada yaşamaya başlamıştır. Fakat inziva hayatı kısa sürmüştür. Karşı çıkmasına rağmen önce Papa I. Benedictus (ö. 579) tarafından diyakoz olarak tayin edilmiş ardından Papa II. Pelagius (ö. 590) tarafından elçi olarak Constantinopolis'e atanmıştır. Burada altı yıl görev yaptıktan sonra Roma'ya geri dönmüş ve kurmuş olduğu Aziz Andrea Manastırı'nda başkeşiş olarak hayatına devam etmiştir. Hem kendisi hem de öğrencileri için katı kurallar uygulayan Gregorius'un yönetimindeki manastırda katı kurallar neticesinde mucizeler gerçekleştiğine dair hikâyeler ortaya çıkmış ve Gregorius'un manastırı "Azizler Okulu" olarak anılmaya başlamıştır.³⁶ Gregorius'un manastır kurallarında hangi ekolü takip ettiği bilinmemektedir. Çünkü bu konuda herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Araştırmacıların bu konudaki genel kanaati Gregorius'un birden fazla ekolü takip ettiği ve karma bir kurallar listesiyle manastırı idare ettiği yönündedir.³⁷ Bununla birlikte Gregorius'un Aziz Benedictus'tan (ö. 547) etkilendiğini rahatlıkla söylemek mümkündür. Çünkü *Dialogi*'nin ikinci bölümü tamamen Benedictus'a ayrılarak onun hayatı, öğretileri, mucizeleri ve ahlaki övgü dolu ifadelerle anlatılmaktadır.

Gregorius'un yaşadığı tarihlerde İtalya ve Roma oldukça zor bir durumun içindedir. 589 yılında İtalya yangınlar ve sel felaketleriyle mücadele etmektedir. Tiber Nehri'nde gerçekleşen taşkınlar nedeniyle Roma Kilisesi'nin tahıl ambarları ve şehirde birçok bina zarara uğramıştır. Elli yıla yakın bir süre boyunca Avrupa'da devam eden vebanın İtalya'da yeniden patlak vermesi üzerine Roma adeta ölümle burun buruna gelmiştir.³⁸ Papa II. Pelagius bu veba salgınına yakalanarak 8 Şubat 590 tarihinde ölmüştür. Manastır hayatını terk etmek istemesine rağmen papa olarak seçilen Gregorius, önce Gotların daha sonra Lombardlar'ın istilaları neticesinde yıkımın eşiğine gelmiş ve çeşitli doğal afetler nedeniyle ciddi anlamda yıpranmış Kilise'yi miras olarak almak zorunda kalmıştır.³⁹

14 yıllık papalık süresi boyunca pek çok önemli iş yapan ve Katolik Hıristiyanlığı uzun yıllar boyunca etkileyecek eserler ortaya koyan Papa I. Gregorius'un en önemli çalışmalarından biri azizlerin hayatlarını ve özelliklerini anlattığı *Dialogi* adlı eseridir. Gregorius, Syracuse piskoposu Maximianus'a 593 dolaylarında gönderdiği mektupta, bu eseri neden yazmaya başladığını dile getirmektedir. Mektuba göre Gregorius'un yanındaki keşişler kendisinden İtalya'da yaşamış olan azizlerin mucizelerini yazmasını rica etmiştir. Bu ricayı geri çevirmeyen Gregorius, Nonnosus isimli bir başkeşişin mucizelerini hatırlatması için Maximianus'tan yardım istemektedir.⁴⁰ Bu mektuptan yola çıkarak Gregorius'un *Dialogi*'yi yazmaya başladığını, belki de bitirmeye yakın olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü

34 Howorth, *Saint Gregory The Great*, 11.

35 Gregorius Magnus, *Dialogi*, 43 Liber IV.

36 Dudden, *Gregory The Great: His Place in History and Thought*, 189-190.

37 Müller, "Gregory the Great and Monasticism", 86.

38 Gregory of Tours, *The History of the Franks*, 1043-1044.

39 Duffy, *Saints & Sinners: A History of the Popes*, 59-60.

40 Gregorius Magnus, "Registri Epistolarum", 646.

Maximianus'tan, eğer yakın zamanda Roma'ya gelmeyecekse, Nonnosus ile ilgili bilgileri bir an önce mektupla kendisine göndermesini istemektedir. Ayrıca Gregorius'un uzun yıllar manastırda yaşadığı ve papa olduktan sonra da yakın çevresinden keşişleri ayırmadığı göz önünde bulundurulursa, hafızasında azizlerle ilgili oldukça fazla hikâyeye barındırdığı düşünülebilir.

Gregorius'un bu eseri ortaya koymasında iki temel hedefi bulunmaktadır. Birincisi, Hıristiyan dünyasının farklı bölgelerinde olduğu gibi İtalya'da da azizler olduğunu ispat etmeye çalışmaktır. İkincisi ise diğer eserlerinde olduğu gibi elindeki malzeme üzerinden muhataplarını eğitmektir.⁴¹ Gregorius, *Dialogi*'de ısrarlı bir şekilde zalim Lombardlar'la karşılaşan ve olağanüstü güçleri sayesinde mucizeler göstererek onlara üstün gelen keşişler ve azizlerin hikâyelerini anlatmaktadır. Bu da göstermektedir ki Papa I. Gregorius'un, ilk hedefi ile bağlantılı olarak gözettiği bir başka hedefi daha bulunmaktadır. O, uzun zamandır Lombard saldırıları nedeniyle çeşitli sıkıntılara maruz kalan İtalyanlara bir can simidi uzatmak, üzerlerine yağın belalar karşısında Tanrı'ya ve O'nun yeryüzündeki temsilcilerine sığınmalarını sağlamaya çalışmak istemektedir.⁴²

Soru-cevap şeklinde karşılıklı konuşmalar halinde dört bölümden oluşan eserin ilk üç bölümünde azizlerin hayat hikâyeleri, gösterdikleri çeşitli mucizeler, insan ilişkileri ve sahip oldukları ahlaki erdemler anlatılmaktadır. Eserin son bölümünde ise cennet-cehennem, ruh, yeniden dirilme, cehennem azabının mahiyeti, kıyamet gibi ahiret hayatıyla ilgili meseleler aktarılmaktadır. Gregorius, eserin birinci bölümünün önsözünde *Dialogi*'nin nasıl meydana geldiğini ifade etmektedir. Anlatımına göre manastır hayatından uzaklaşmanın ve papalık vazifesinin getirdiği sıkıntılardan dolayı manevi bunalım içerisine düşen Gregorius odasında tek başına otururken, kendisini yakından tanıdığını belirttiği Petrus isimli bir diyakoz yanına gelerek Gregorius'a neden bu hâlde olduğunu sorar. Gregorius da keşişlik günlerini özlediğini ifade eder ve geçmişte yaşamış azizlerin yaşantılarıyla kendisinininkini kıyasladıkça üzüntüye kapıldığını belirtir. Gregorius'un aktardığına göre bu kişiler hayatlarını tamamen Tanrı'ya adanmış, O'nunla yakınlık kurmaya çalışan ve her türlü dünyevi arzuyu geride bırakmış insanlardır. Bu cevap karşısında şaşırın Petrus, İtalya'da böyle kutsal ve mucizeler gerçekleştiren insanların varlığıyla ilgili hiçbir bilgisinin olmadığını dile getirir. Gregorius da sadece kendisinin bildiklerini anlatmaya kalksa bile zaman yetmeyeceğini ifade eder. Bunun üzerine Petrus ricada bulunarak bu azizlerin hikâyelerini dinlemek istediğini Gregorius'a iletir ve *Dialogi* bu şekilde başlar.⁴³

Gregorius'la Petrus'un arasında böyle bir konuşmanın gerçekten geçip geçmediği ya da Petrus isimli bir diyakozun gerçekten var olup olmadığını söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte Gregorius, aralarında geçen konuşmayı soru-cevap şeklinde yazmayı uygun gördüğünü önsözde ifade etmektedir. Karşılıklı konuşma usulüyle eserler yazmanın Platon'dan beri devam eden bir gelenek olduğu ve Romalı pek çok yazarın da bu yöntemi benimsediği göz önünde bulundurulursa, bu metnin tamamen Gregorius'un zihninde gerçekleşen bir konuşmadan ibaret olması mümkündür. Ayrıca metin içerisinde pek çok yerde Petrus, bir konu ile ilgili arka arkaya akılcı ve mantıklı sorular sorduğunda Gregorius'un

41 Lake, "Hagiography and the Cult of Saints", 231.

42 Ricci, "Gregory's Missions to the Barbarians", 33.

43 Gregorius Magnus, *Dialogi*, 2-4 Liber I.

verdiği dogmatik cevaplar karşısında birden fikrini değiştirip sanki o soruları kendi sormamış gibi Gregorius'un söyledikleri ile tatmin olmaktadır. Bu durum da eserin spontane bir konuşmadan ziyade belli bir süzgeçten geçirilerek zaman içerisinde oluşturulmuş, belli bir hedefi ve mesajı olan bir çalışma olduğu fikrini desteklemektedir.

Eserin birinci ve üçüncü bölümlerinde çok sayıda azizin ismi zikredilmekte bu kişilerin sahip oldukları itaat, alçakgönüllülük, hayırseverlik gibi erdemler ve gerçekleştirdikleri mucizeler anlatılmaktadır. Ancak bu azizlerin tarihte gerçekten yaşamış şahsiyetler olduklarına dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte eserin ikinci bölümünde Gregorius, tarihte yaşadığı bilinen bir isim olan Aziz Benedictus'un hayatını ve mucizelerini aktarmaktadır. Bu açıdan *Dialogi*, Batı manastırcılığı için ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü Batılı bir aziz olan Benedictus'un hayatına dair bilgiler bu eser aracılığıyla Avrupa'da yayılmış ve Orta Çağ boyunca manastır hayatına yönelik kişiler için rol model olmuştur.⁴⁴ Özellikle XI. yüzyılda Benedictus için yapılan çizimler Papa I. Gregorius'un eserinden ilhamla meydana getirilmiştir.⁴⁵

Batı Hıristiyanlığında etkili olduğu kadar Doğu'da da etkili olan *Dialogi*, Papa Zacharias (ö. 752) tarafından Yunanca'ya tercüme edilmiştir. Eserin geniş kitlelere ulaşması sayesinde Gregorius, Yunan dünyasında “γρηγόριος ὁ διάλογος” (Diyalogçu Gregorius) ismiyle ün kazanmıştır.⁴⁶ Photius'un (ö. 893) *Bibliotheca* adlı Yunanca eserinde Gregorius'un hayatından ve eserlerinden övgülerle bahsedilirken *Dialogi* adına “yaşamak için en kârlı dört diyalog” ifadeleri kullanılmaktadır.⁴⁷ Uzun yıllar boyunca hem Batı'da hem de Doğu'da manastır hayatı ve azizlik konusunda etkisini gösteren *Dialogi*, Orta Çağ'ın en önemli metinlerinden biri hâline gelmiştir.⁴⁸

3. *Dialogi*'de Azizler ve Özellikleri

Dialogi'nin ilk üç bölümü incelendiğinde Papa I. Gregorius'un itaat, alçakgönüllülük ve mucize gösterme gücü üzerinde özellikle durduğu görülmektedir. Bu üç madde içerisinde de alçakgönüllülük ve mucize, itaate göre daha ön plandadır. Bu başlık altında Gregorius'un anlattığı hikayeler üzerinden azizlerin sahip olduğu bu nitelikler ele alınacak ve sonuç kısmında neden Gregorius'un bu hususlara dikkat çektiği tartışılacaktır.

3.1. İtaat

Papa I. Gregorius'un azizlerle ilgili vurguladığı ilk özellik itaattir. Eserin birinci bölümünde Honoratus isimli bir azizin hikâyesi anlatılmaktadır. Hikâyeye göre Honoratus, henüz bir çocukken, cennete kavuşma arzusuyla riyazet uygulamalarına başlayarak kendini boş konuşmalardan ve et yemekten uzak tutmuştur. Ailecek yemek yedikleri bir gün Honoratus sofraya koyulan eti yemekten imtina etmiştir. Bunun üzerine ailesi Honoratus'la dalga geçerek “Sana bu dağın başında balık mı tutmamızı bekliyorsun?” demiştir. Evin kölesi efendilerine su getirmek için kuyudan su çekip sofrada herkesin önünde boşalttığında,

44 Güzeldal, *Aziz Benedikt ve Hıristiyan Manastır Yaşamı*, 90.

45 Wickstrom, “Gregory the Great's 'Life of St. Benedict' and the Illustrations of Abbot Desiderius II”, 33.

46 Maraglino, “Reconsidering the Date of Photius' *Bibliotheca*”, 268.

47 Louth, “Gregory the Great in the Byzantine Tradition”, 349.

48 Duffy, *Saints & Sinners*, 61.

Honoratus'un açlığını tüm gün boyunca doyurmaya yetecek kadar büyük bir balık kovanın içinden çıkmıştır. Bunun üzerine ailesi Honoratus'la dalga geçmek yerine ona saygı duymuş ve destek olmuştur. Bir süre sonra ailesinin yanından ayrılan Honoratus, Fondi'de bir manastır kurmuş ve yaklaşık iki yüz kişiye başkeşişlik yapmıştır. Gregorius'un Honoratus'a ait başka mucizelerinden de bahsetmesinin ardından Petrus, bu kadar büyük bir azizin en az onun kadar büyük bir hocası olması gerektiğini belirtmektedir. Bunun üzerine Gregorius, manastır kurallarına göre bu düşüncenin doğru olduğunu, itaat altına girmemiş bir kişinin daha üst makamlara gelme beklentisinin bulunmaması gerektiğini ve ancak itaat edildiği takdirde itaat beklenebileceğini ifade etmektedir.⁴⁹

Gregorius, aziz olmak için en temel kuralın itaat olduğunu dile getirirse de Honoratus gibi istisna kişiler olduğunu da ifade etmektedir. Çünkü Kutsal Ruh zaman zaman hiçbir kural ya da kısıtlama olmadan bir insana lütufta bulunarak kişinin ruhunu doldurmakta ve onu yönlendirmektedir. Gregorius bu kişilere örnek olarak Musa Peygamberi ve Vaftizci Yahya'yı örnek göstermektedir. İkisi de herhangi bir hocaya bağlı kalmadan, doğrudan vahiy aracılığıyla eğitilmiş ve yönlendirilmiştir. Ancak Gregorius, böyle kişilerin çok nadir olduğunu, iradesi zayıf kişilerin bu azizleri taklit etmeye kalkışmak yerine onlara hayranlık duymakla yetinmeleri gerektiği dile getirmektedir. Herhangi bir manastırda ya da bir üstadın yanında eğitim görmemiş kişinin aziz olup olmadığını anlaşılması konusunda, Gregorius iki özellikten bahsetmektedir. Bunlardan birincisi alçakgönüllülük, ikincisi ise mucize göstermektir. Gregorius'a göre gerçekten Kutsal Ruh'la dolu olan bir kişi, bu iki özellik sayesinde kolaylıkla tespit edilebilmektedir.⁵⁰

3.2. Alçakgönüllülük

Gregorius'a göre bir azizin mutlaka sahip olması gereken bir diğer özellik alçakgönüllülüktür. Bundan dolayı *Dialogi* boyunca çeşitli hikâyeler üzerinden bu hususa vurgu yapılmaktadır. Örneğin Honoratus'un öğrencisi olan ve pek çok defa mucizeler gösterdiği aktarılan Libertinus isimli bir keşişin, üstadının isteği üzerine çıktığı bir yolculukta, kollarında ölmüş çocuğunu taşıyan bir kadın tarafından yolu kesilir. Kadın, Tanrı'nın adını anarak yakarmaya başlar ve çocuğunu hayata döndürmediği takdirde Libertinus'un geçmesine izin vermeyeceğini söyler. Libertinus, kadına yardım etmek ister ancak hem talebin büyüklüğünden korkar hem de tevazu nedeniyle böyle bir işe gücünün yeteceğini düşünmez. Nihayetinde kadının talebini geri çeviremeyen keşiş, atından inerek diz çöker ve dua etmeye başlar. Daha sonra hiçbir zaman yanından ayırmadığı üstadının terliğini kıyafetlerinin arasından çıkararak çocuğun göğsünün üzerine koyar ve dua etmeye devam eder. Bu şekilde dua etmesinin ardından çocuk hayata geri döner. Gregorius bu mucizenin nasıl gerçekleştiğini açıklarken Libertinus'un bu mucizeyi gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip olduğunu, çünkü onun kendinden önce üstadının gücüne güvenmeyi öğrendiğini ifade etmektedir. Libertinus'un duaları üstadının ruhu (himmeli) aracılığıyla cevaplanmıştır. Bu örnekten yola çıkan Gregorius, mucizelerin gerçekleşmesinde tevazunun çok önemli bir role sahip olduğunu ifade etmektedir.⁵¹

49 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 7-8.

50 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 8-9.

51 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 10-12.

Papa I. Gregorius'a göre azizin sahip olduğu tevazunun iki tezahürü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi sade bir hayat tarzı ve sade bir dış görünüşüdür. Bu hususla alakalı olarak Gregorius, Equitius isimli bir azizden örnekler vermektedir. Bu aziz, gençliğinde bedensel arzularından kurtulmak için gece vakti Tanrı'ya dua ederken bir vizyon görür. Vizyonda bir melek, Equitius'u hadım etmektedir. Bu vizyonla birlikte Equitius, Tanrı'nın lütfu ve Tanrı'ya ettiği dualar neticesinde bedensel arzularının tamamen yok olduğunu fark etmiştir. Pek çok erkek manastırında başkeşişlik görevi yapan Equitius, bu özelliğinden ötürü kadın manastırlarında da aynı görevde bulunmuştur. Gregorius bu azizin çeşitli mucizelerinden bahsetmekte, oldukça yüksek bir manevi güce sahip olduğunu ifade etmekte hatta insanlara musallat olan şeytanların bile ondan korktuğunu aktarmaktadır.⁵² Bununla birlikte Gregorius'a göre Equitius'u büyük bir aziz yapan özellik sahip olduğu manevi güçler yanında yaşadığı sade hayat tarzıdır. Onun tevazusunu ve sadeliğini öven Gregorius, Equitius'u betimleyerek gerçek bir azizin nasıl görünmesi gerektiğini dile getirmektedir. Gregorius'un aktardığına göre Equitius, manastır işlerinden kalan zamanlarda kasaba ve köylere vaaz etmek için yolculuk yapmaktadır. Elbiseleri o kadar kötü ve yamalıdır ki yanından geçildiğinde selam vermeye değmeyecek kadar düşkün biri olduğu düşünülebilir. Yaptığı yolculuklarda binek olarak manastırın en cılız hayvanını seçmekte, dizgin yerine ipten bir yular, eyer yerine de sıradan bir koyun postu kullanmaktadır. Yanına yalnızca omuzlarından sarkan iki kese almakta ve keselerin içinde de sadece Kutsal Kitap metinleri bulunmaktadır.⁵³ Görüldüğü üzere Gregorius'a göre bir azizin tevazusu kılık kıyafetinden bindiği hayvana ve kullandığı materyale kadar her alanda kendini göstermelidir. Aslında Gregorius'un yaptığı betimlemeyi yalnızca azizlere ya da keşişlere özgü olarak değerlendirmek yanlıştır. Çünkü burada aktarılan hususların çıkış noktası Matta 10:9-10'da⁵⁴ İsa'nın havarilerini görevlendirirken söylediği sözlerdir. Dolayısıyla Gregorius'un üzerinde durduğu alçakgönüllülük ve sade bir hayat tarzını benimsemek gibi özellikler din adamlarının da sahip olması gereken niteliklerdir. Gregorius'un gerçek bir Tanrı adamını (*vir Dei*) bu şekilde tanıttığındaki hedeflerden biri de din adamları sınıfına mesaj vermek olabilir.

Papa I. Gregorius'a göre azizlerin sahip olduğu tevazunun ikinci tezahürü de gizliliktir. Gregorius'un anlattığı hikâyelerdeki azizler, mucize gerçekleştirmeden önce yanlarındaki kişileri uzaklaştırmakta ve sonrasında mucizenin gerçekleşmesi için dua etmektedir. Eğer bir mucizeye tanık olanlar varsa gördüklerini anlatmamaları rica edilmektedir. Çünkü bu tarz olaylar insanların ilgisini çekmekte ve mucize gösteren azize karşı aşırı bir hürmet duyulmaya başlamaktadır. Azizler, bu aşırı hürmetten dolayı Tanrı katındaki değerlerini kaybetmekten korktukları için gerçekleşen mucizeleri gizli tutmaya gayret etmektedirler.⁵⁵ Azizlerin gizlilik konusunda hassas olduklarına dikkat çeken Gregorius bununla birlikte bu durumun bir istisnası olduğundan da bahsetmektedir. Gregorius'a göre eğer anlatılan mucizeler çoğunluğun faydasına olacaksa ve anlatılanlar sayesinde insanlar daha samimi bir şekilde Hıristiyanlığa bağlanacaksa, görülenlerin anlatılmasında bir sakınca yoktur. Bu istisnai durumun dayanağı olarak da İsa gösterilmektedir. Matta 9:27-31'de İsa'nın iki körü

52 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 15-18.

53 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 19.

54 "Kuşağınıza altın, gümüş ya da bakır para koymayın. Yolculuk için ne torba, ne yedek mintan, ne çarık, ne de değnek alın. Çünkü işçi yiyeceğini hak eder."

55 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 28, 32.

iyileştirdiği ve bu mucizenin ardından onları “Sakin bunu kimse bilmesin” diyerek sıkı sıkı tembihlediği ancak bu iki kişinin yaşadıkları mucizeyi bölgedeki herkese anlattıkları ifade edilmektedir. Gregorius’a göre İsa’nın uyarılarının aksine böyle bir hadise gerçekleşmesinin nedeni İsa’nın o iki kişiyi engelleyecek güce sahip olmaması değildir. Tam tersine olayların bu şekilde ilerlemesi İsa’nın planının ya da isteğinin bir parçasıdır. Çünkü İsa yaptığı her işi kendisinden sonrakilere örnek olsun diye yapmaktadır. Gerçekleşen mucizenin anlatılması diğer insanların faydasıdır. İsa bu yüzden hadisenin bölgeye yayılmasına izin vermiştir. Bununla birlikte mucizeye tanık olanları da uyarmıştır. Çünkü havarilerine tevazuyu öğretmeye çalışmaktadır. Böylece İsa havarilerine kendi iç dünyalarında neyi arzulamaları gerektiğini ve yeri geldiğinde kendi isteklerine ters düşse de çoğunluğun faydası için nasıl davranılması gerektiğini öğretmektedir.⁵⁶

4. Mucize

Dialogi’den anlaşıldığı kadarıyla o dönemde İtalya’da mucizeler halk arasında yaygın olarak bilinen hadiselerden değildir. Çünkü Gregorius’un öğrencisi diyakoz Petrus eser boyunca çeşitli yerlerde mucizelerin yaşanmasına şaşırmakta ve bu tarz olayların neden artık yaşanmadığını sorgulamaktadır. Nitekim *Dialogi*’nin başında Gregorius, eserin yazılma gerekçesi olarak da azizlerin ve gerçekleştirdikleri mucizelerin anlatılmasını göstermektedir. Örneğin Gregorius, Fortunatus isimli bir azizin çeşitli mucizelerinden bahsetmektedir. Bu aziz insanlara musallat olan kötü ruhları kovmakta, hasta insanları ve hayvanları iyileştirmekte, körlerin gözlerini açmakta ve yaşadığı bölgede taşkınlık yapan Gotları manevi gücü ile yola getirmektedir. Gregorius, kendisine yaşlı bir adamın geldiğini ve bu adamla Fortunatus’un mucizeleri üzerine konuştuklarından bahsetmekte ve bu yaşlıya, Fortunatus’un nasıl biri olduğu sormaktadır. Gregorius, adamın verdiği cevabı şu şekilde aktarmaktadır: “Bugün yaşayan insanlardan çok farklı biriydi. Ne zaman yüzünü Tanrı’ya dönüp dua etse, istediği şey anında gerçekleşirdi.”⁵⁷ Eserin birinci bölümünde azizlerin gösterdikleri onlarca mucizeyi dinleyen Petrus, bölümün sonunda bu anlatıların yaygın olmadığını ortaya koyan bir soru sormaktadır: “Bu anlatılanlar gerçekten inanılmaz işler! Şu ana kadar bütün bunlarla ilgili hiçbir şey bilmiyordum. Peki nasıl oluyor da böyle büyük adamları bugün göremiyoruz?” Bu soruya karşılık olarak Gregorius, mucizelerin artık gerçekleşmediğini dile getirmekle birlikte hâlâ pek çok azizin yaşadığına inandığını belirtmektedir. Gregorius’a göre mucizelerin gerçekleşmemesi azizlerin artık yaşamadığı anlamına gelmemektedir. Çünkü gerçek anlamda azizlik mucizeler gerçekleştirmeye değil erdemli bir hayat sürdürmeye bağlıdır. İnsanın gerçek değeri bununla ölçülmelidir. Bundan dolayı hiçbir mucize göstermeseler bile hâlâ hayatta olan pek çok aziz bulunmaktadır ve bu azizler en az diğerleri kadar değerlidir.⁵⁸ Papa I. Gregorius’a göre erdemli bir hayat sürmek, en büyük mucize olan ölü diriltmekten bile üstün bir özelliktir. Eğer bir insan erdemli davranışlarından ötürü bir günahkârın tövbe etmesine aracılık etmiş olursa, o kişi ölü diriltmekten çok daha büyük bir iş gerçekleştirmiş olur. Çünkü ölümden dönen kişinin bedeni yeniden ölmeye mahkûmdur. Ancak tövbe ederek ruhunu ölümden kurtaran kişi asla ölmeyecektir.⁵⁹

56 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 33.

57 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 38-42.

58 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 47.

59 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 138.

Görüldüğü gibi Gregorius, mucize göstermeyi bir azizin tanınması için gerekli özelliklerden biri olarak saymasına rağmen olmazsa olmaz bir şart olarak değerlendirmemektedir. Erdemli bir hayat sürmek ve çevredeki insanlara faydalı olmak Gregorius'a göre çok daha elzemdir. Papa'nın mucize ve erdem arasında kıyas yaptığı yerlerde kullandığı Latince kelimeler *signum* ve *virtus*'tur. *Signum* sözlükte "işaret, belirti, nişan, mühür"⁶⁰ gibi anlamlara gelirken; *virtus* "erdem, fazilet, üstünlük"⁶¹ gibi anlamlara gelmektedir. Gregorius "erdemli bir hayat" ya da "erdemli işler" ile neyi kastettiğini açıkça ifade etmemektedir. Ancak Gregorius'un şahsiyeti ve makamı düşünüldüğünde bu ifadelerdeki kastın daha iyi, daha samimi bir Hıristiyan olmak ve Kilise'nin öğretilerine tam anlamıyla uygun bir hayat sürdürmeye çalışmak olduğunu söylemek mümkündür.

Azizlerin hayattayken gerçekleştirdikleri çeşitli mucizeleri aktaran Gregorius, bu kişilerin öldükten sonra da mucizeler gösterdiğini ifade etmektedir. Azizlerin geride kalan kemikleri, kıyafetleri, kullandıkları objeler sayesinde ve azizlerin hayattayken vakit geçirdikleri yerlerde mucizeler gerçekleşmektedir. Örneğin akıl sağlığını tamamen kaybetmiş bir hâlde dağlarda dolaşan bir kadın, Benedictus'un inzivaya çekildiği mağaraya girer ve bir gece orada kalır. Sabah uyandığında kadın yıllardır muzdarip olduğu hastalıktan kurtulmuştur.⁶² Bir başka hikâyede Gotlar tarafından bedeni parçalanan ve kafası kesilerek öldürülen bir azizin bedeni, bölgedekiler tarafından toprağa gömülür. Gotların zulmünden kaçan Hıristiyanlar kırk gün sonra geri döndüklerinde azize gerekli saygıyı göstermek amacıyla uygun bir tören yaparak cesedini Aziz Petrus Kilisesi'ne gömmek için mezarı açarlar. Mezarı açtıklarında azizin kesilen uzuvlarının ve başının sanki hiç yerlerinden ayrılmamış gibi olduklarını görürler.⁶³ Bu hikâyeler vasıtasıyla Gregorius, azizlerin öldükten sonra bile yaşayanlar üzerinde tasarrufu olduğu mesajını vermektedir. Azizlerin mezarlarının yakınlarında olduğu gibi mezarlardan uzak yerlerde de relikler vasıtasıyla mucizeler gerçekleşmektedir. Hatta bu mucizeler mezarların yakınlarında gerçekleşenlerden daha büyük mucizelerdir. Gregorius'a göre bunun nedeni azizlerin tasarrufudur. Aziz mezarları genellikle kilise ya da manastır civarında bulunmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan insanlar halihazırda Hıristiyanlığa bağlı ve imanı kuvvetli kişilerdir. Uzak bölgelerde yaşayan insanların imanının daha zayıf olduğunu ifade eden Gregorius, azizlerin bu kişileri etkileyerek imanlarını kuvvetlendirmek amacıyla büyük mucizeler gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir.⁶⁴

Gregorius'un azizler için özellikle vurguladığı ve bir tür mucize olarak değerlendirilebilecek bir diğer nitelik de peygamberlik ruhuna (*prophetiae spiritus*) ya da bir diğer ismiyle kehanet gücüne sahip olmaktır. *Dialogi*'de yer alan hikâyeler incelendiğinde bir azizin gelecekte haber verebildiği gibi bulunmadığı ortamlarda meydana gelen olaylar hakkında da bilgi verdiği görülmektedir. Gregorius, Aziz Benedictus üzerinden bu bağlamda örnekler vermektedir. Benedictus bir gün öğrencilerini manastır dışına gönderir. Keşişlerin manastır dışında bir yerden yiyecek ve içecek alması yasaktır. Ancak keşişler bu kurala uymaz ve civarda bulunan evlerden birine misafir olarak girer ve yemek yerler. Manastıra döndüklerinde Benedictus, yemeklerini nerede yediklerini sorar. Öğrenciler de "hiçbir yerde yemek ye-

60 Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, 554.

61 Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, 640.

62 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 100.

63 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 122.

64 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 100.

medik” diyerek yalan söylerler. Bunun üzerine Benedictus, keşişlerin dışarıda yaptıklarını adım adım sayarak hatalarını yüzlerine vurur. Bu anlatıdan yola çıkan Gregorius, azizlerin ruhunun daima öğrencilerinin üzerinde olduğunu ve hareketlerini izlediğini dile getirmektedir.⁶⁵ Bir başka hikâyede ise Benedictus, kendisini ziyarete gelen bir kişiyle barbarların Roma’ya saldırılarıyla ilgili konuştukları sırada, Roma’nın bu saldırılar neticesinde yıkılmayacağını dile getirir. Benedictus’a göre Roma’nın yıkımı depremler, fırtınalar, kasırgalar gibi doğal afetlerle olacaktır. Gregorius bu kehaneti onaylayarak Roma’nın surlarının yıkıldığını, kiliselerin şiddetli fırtınalar nedeniyle hasar aldığını, binaların enkaza döndüğünü belirtmekte ve Aziz Benedictus’un gerçekten de gelecekte haber verdiğini ispat etmeye çalışmaktadır.⁶⁶

Gelecekte haber verme hususunda başka hikâyeler de aktaran Gregorius, bu haberlerin kaynağını da göstermektedir. Ona göre Tanrı’nın emirlerini sıkı sıkıya gözetken kişiler yani azizler, Tanrı’nın gizli planları hakkında bilgiye sahip olabilmektedir. Bu düşüncenin dayanağı olarak da I. Korintliler 6:17’de geçen “Rab’le birleşen kişiye O’nunla tek ruh olur.” ve I. Korintliler 2:11’de yer alan “İnsanın düşüncelerini, insanın içindeki ruhundan başka kim bilebilir? Bunun gibi, Tanrı’nın düşüncelerini de Tanrı’nın Ruhu’ndan başkası bilemez.” cümlelerine işaret etmektedir. Bu ifadelerden hareketle Gregorius, Tanrı’nın Ruhu ile birleşen azizin aynı zamanda Tanrı’nın düşüncelerine de ulaşabileceğini ve böylece gelecekte haber verebileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte Gregorius’a göre bu durum yalnızca Tanrı’nın izin verdiği ölçülerde gerçekleşmektedir. Peygamberlerin ya da azizlerin Tanrı’nın planlarına sınırsız erişimi gibi bir durum söz konusu değildir.⁶⁷ Tanrı peygamberlik ruhunu azizlere zaman zaman vermektedir. Tanrı verdiği bu gücü azizlerden geri alarak, sahip oldukları tevazuyu korumalarını sağlamaktadır. Bu vesileyle azizler gücün gerçek sahibinin kendileri olmadığını farkına varmaktadır.⁶⁸

Papa I. Gregorius mucizelerin gerçekleşmesi hususunda azizlerin dua ve ibadetlerin önemli bir konuma sahip olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Tanrı, insanların cennete ya da cehenneme gidecekleri dâhil olmak üzere her konuda takdirini gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte bu takdirin gerçekleşmesi için kişinin dua etmesi gereklidir. Gregorius’a göre bu durumun en iyi örneği Kutsal Kitap’ta İbrahim ve İshak’la ilgili anlatı üzerinden verilmektedir. Tanrı, İbrahim’e İshak vasıtasıyla milletlerin atası olacağı vaadinde bulunmuştur. Ancak aynı Kutsal Kitap’ta İshak’ın karısının kısırlığından bahsedilmekte ve bu nedenle İshak Tanrı’ya dua etmektedir. İshak’ın yaptığı dua neticesinde eşi hamile kalmış ve soyu devam etmiştir. Bu noktadan hareketle Gregorius, Tanrı’nın takdirinin dua vesilesiyle gerçekleştiğini belirtmektedir.⁶⁹ Bununla birlikte Gregorius, dua ve kişisel çabanın önemine dikkat çekmiş olsa da ona göre Tanrı’nın lütfü daima daha üstün bir role sahiptir. Azizin eylemleri sayesinde mucize gerçekleşmiş ve Tanrı’nın lütfü ön plana çıkmış olsa bile lütuf her zaman eylemden önce ve üstündür. Aksi takdirde bu ilahî yardım bir lütuf olmaktan çıkmaktadır.⁷⁰ Gregorius’un Tanrı’nın lütfuna vurgu yapmasının nedeni insanlara mucizenin

65 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 71-72.

66 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 75.

67 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 76-78.

68 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 82.

69 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 30-31.

70 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 18.

gerçek kaynağını göstermektir.

Mucize bağlamında Gregorius'un azizlerle ilgili dikkat çektiği bir husus daha bulunmaktadır. Papa'ya göre azizler sevilip sayılması gereken kişiler oldukları gibi korkulması da gereken kişilerdir. *Dialogi*'de yer alan bir hikâyede Piskopos Bonifacius isimli bir aziz, komünyon ayininin ardından bölgenin önde gelenlerinden birinin evine ziyafete davet edilir. Bonifacius yemeğe başlamadan önce dua etmek için ayağa kalktığı sırada, bölgenin tanınan ozanlarından biri şarkı söyleyerek ve elindeki zilleri çalarak yemek salonuna giriş yapar. Bu duruma aşırı derece sinirlenen aziz, "Çok yazık! Şu sefil adam öldü! O öldü diyorum. Masaya geliyorum ve daha ağzımı dua etmek için açmadan, yanında maymun taşıyan bu herif çoktan zil çalıp şarkı söylemeye başlıyor. Yine de ona yardımcı olun ve ona yemesi için bir şeyler verin. Ama şunu bilin ki, o öldü." der. Evi terk ettikten kısa bir süre sonra ozanın üzerine büyük bir kaya düşer ve ozan ölür. Böylece Aziz Bonifacius'un sözleri gerçekleşmiş olur. Gregorius'a göre azizler Tanrı'nın tapınağıdır. Bir aziz öfkelenildiğinde aynı şekilde tapınağın içinde oturan Tanrı'da öfkelenmektedir. Bundan dolayı azizlere karşı büyük bir saygı gösterilmeli, onların yanındayken son derece hassas davranılmalı ve öfkelerinden korkulmalıdır.⁷¹

Sonuç

Papa I. Gregorius'un *Dialogi* adlı eserinde anlattığı hikâyeler incelendiğinde azizlik konusunda öne çıkan üç özellik bulunmaktadır. Birincisi itaat, ikincisi alçakgönüllülük, üçüncüsü de mucizedir. Zaman içerisinde Hıristiyanların içinde bulunduğu şartların değişmesiyle birlikte önce şehitlikten yalnız yaşayarak riyazete dayalı (ankoretik) keşişliğe; daha sonra da toplu yaşamaya dayalı (kenobitik) keşişliğe dönüşen azizlik algısının ilk özelliği olarak itaatın gösterilmesi aslında tarihsel sürecin doğal bir sonucudur. Başlangıçta tek başına çöllere, mağaralara ya da uzak yerlere çekilen keşişlere öğrenci olmak için giden Hıristiyanlar, kendilerini üstatlarının eğitimine ve kontrolüne teslim etmiştir. Bu eğitimin düzgün bir biçimde ilerlemesi ve kişinin manevi hedeflerine ulaşabilmesi için de disiplin ve itaat en temel şarttır. Dolayısıyla keşişlik ve manastır kurumunun itaat prensibi üzerine kurulduğunu söylemek mümkündür.

Gregorius, itaatın yanı sıra bir kişinin gerçekten aziz olup olmadığını anlaşılması için alçakgönüllülük ve mucize gösterme kabiliyetinin gerekliliğini de dile getirmektedir. Tevazu ile ilgili söylenenlere bakıldığında Gregorius'un bu konuyu mucizeler üzerinden ele aldığı görülmektedir. Bir aziz, Tanrı'nın lütfu ve kendi çabaları sonucu elde ettiği manevi güç sayesinde mucizeler gösterebilmektedir. Ancak hiçbir zaman bu olağanüstü durumu kendisiyle özdeşleştirmemeli, daima Tanrı'nın lütfunu hatırında tutmalı ve kibirlenmemelidir. Gregorius'un bu söyleminin arkasında iki gerekçe olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi insanların azizlere gösterdikleri aşırı sevgi ve saygıdır. Gregorius'a göre insanlar hastalıklardan kurtulmak, belalardan korunmak ve pek çok istek için azizleri ziyaret etmektedir. İstekleri gerçekleştiğinde de bunu Tanrı'dan değil de aracı olan azizden bilme eğilimine sahiptirler. Hıristiyan inancına göre bu durum sakıncalıdır. Bundan dolayı Gregorius muhataplarını uyarmak amacıyla mucizeler hususunda Tanrı'nın lütfuna vurgu

71 Gregory the Great, *The Dialogues of Saint Gregory*, 33-34.

yapmakta ve gerçek bir azizin bu lütfun farkında olarak tevazu içinde hareket ettiğini dile getirmektedir. Gerekleşmelerden ikincisi ise alçakgönüllülük ile itaat arasındaki bağlantıdır. Bir keşişin ya da azizin bir başkasına itaat edebilmesi için alçakgönüllü olması zorunludur. Kişide bu özellik olmadığı takdirde gerçekleştirdiği herhangi bir eylemi kendisinden bilmesi ve başka kimseyi dinlemeden kendi istekleri doğrultusunda hareket etmesi oldukça kolaydır. Birkaç istisna dışında tamamen manastırlarda yaşayan azizlerin hikâyelerini anlatan bir eser olan *Dialogi*'nin alçakgönüllülüğe vurgu yapması hem manastırlarda hem de Hıristiyan cemaati içerisindeki düzenin sağlanabilmesi açısından gereklidir. İdeal Hıristiyan tiplemesinin örneği olan azizler halihazırda manastırlarda yaşayan keşişlerin örnek aldığı kişiler olduğu gibi sıradan Hıristiyanlar için de örnek olarak gösterilmektedir. İtaat ve alçakgönüllülüğü ideal Hıristiyanlığın temel özellikleri olarak dile getiren Gregorius'un, papa olarak Hıristiyan dünyasının tamamında düzeni sağlamak için bu iki özelliği ön plana çıkardığı söylenebilir.

Gregorius'un eser boyunca en çok üzerinde durduğu konu mucizelerdir. Zaten girişte eserin yazılış amacının İtalya'daki azizlerin mucizelerini anlatmak olduğunu dile getirmektedir. Bu bağlamda hastalıkları iyileştirme, cin, şeytan ve kötü ruhları kovma, tabiat, hayvanlar ve insanlar üzerinde hâkimiyet kurma, görünmezlik, su üstünde yürüme, ölü diriltme ve gelecekte haber alma gibi çok çeşitli olağanüstü durumdan bahsetmektedir. Bu anlatıların şaşırtıcılığından ziyade mucizelerle ilgili dikkat edilmesi gereken ilk husus, İtalya'da yaşamış azizlerin varlığının ve mucizelerinin bilinmemesidir. Bu mesele Diyakoz Petrus'un ağzından birkaç defa dile getirilmekte ve Gregorius'un itirafıyla birlikte o dönemde mucizelerin artık gerçekleşmediği ortaya çıkmaktadır. Tam da bu noktada *Dialogi* iki hususta Batı Hıristiyanlığı için önem kazanmaya başlamaktadır. Birincisi, şahit olunan mucizeler ve mucize anlatıları halkı etkilemek için oldukça etkili silahlardır. Yaşadıkları dönem ve coğrafyada insanları etki altına alacak ve yönlendirecek bu tür olağanüstü olaylar gerçekleşmediği için Gregorius, geçmişte yaşamış azizlerin hikâyeleri üzerinden muhataplarına mesaj vermeye çalışmış ve *Dialogi*'nin yüzyıllar boyunca Avrupa'da etkili olması neticesinde başarılı olmuştur. İkinci önemli nokta ise Gregorius'un azizlik anlayışında yapmış olduğu küçük ama etkili değişikliktir. Artık mucizeler meydana gelmemekle birlikte dinî ve toplumsal düzenin sağlanabilmesi için insanların yönlendirilme ihtiyacı devam etmektedir. Bu durumun farkında olan Gregorius, başlangıçta mucize gösterme gücünü azizlik için temel bir şart olarak dile getirirse de daha sonra bu fikrinden vazgeçerek esas olanın erdemli ve sade bir hayat yaşamak olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla mucize göstermese bile Hıristiyanlar tarafından örnek alınacak, saygı gösterilecek ve sözü dinlenecek pek çok kişinin hayatta olduğu mesajını vermektedir. Mucize göstermek gibi somut bir özelliğin yerine erdemli bir hayat sürmek gibi soyut bir özelliğin ön plana çıkarılmasıyla birlikte Kilise öğretilerine uyan ya da uyar gibi görünen her din adamına, manastır kurallarına uyan ya da uyduğu zannedilen her keşişe bir aziz gibi değer vermek ve saygı gösterilmek zorundadır. Çünkü Gregorius'un ifade ettiği gibi aziz olmak için artık mucize göstermek zorunlu değildir ve unutmamak gerekir ki azizler öfkelenildiğinde Tanrı da öfkelenmektedir. Yerleştirilmeye çalışılan bu anlayış Roma Katolik Kilisesi tarafından onaylanarak belirli makamlara atanmış kişilerin ve doğal olarak Papalığın otoritesinin artmasına yol açmıştır. Papa I. Gregorius'un azizlikle ilgili yapmış olduğu değişikliğin arkasındaki esas amacın bu otorite

artışını sağlamak olduğunu söylemek mümkündür.

Dialogi'de yer alan mucizelerle ilgili bir diğer önemli husus, ölmüş azizlerin relikler aracılığıyla gerçekleştirdiği mucizelerdir. Bu konuyla ilgili olarak da iki noktaya değinmek gereklidir. Birincisi, ölmüş azizlerin gösterdikleri mucizeler aslında riyazet hayatının bir sonucu olarak elde edilen özelliklerden ziyade Hıristiyan inancının doğruluğunu tasdik eden olaylardır. Bilindiği üzere Yeni Ahit'te İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olduğu, kendini insanlık için feda ederek Tanrı ile insanlık arasındaki kopmuş bağlantıyı yeniden sağladığı, ölüp üç gün sonra dirildiği ve Tanrı katına yükseldiği anlatılmaktadır. Bu inanca göre İsa yapmış oldukları sayesinde yaratılışın düzenini değiştirmiştir. Çünkü o güne kadar insanların Tanrı'ya ulaşması mümkün değilken artık İsa ile birlikte bu mümkündür. İsa'nın yolunu takip ederek onu taklit eden kişiler, Tanrı ile kurulan bağ sayesinde olağanüstü hadiseler gerçekleştirme gücüne ulaşmaktadır. Bu sayede ölmüş azizlerin gösterdikleri mucizeler, İsa'nın ölümü yendiğinin birer kanıtı hâline dönüşmektedir. İkinci nokta ise doğrudan relikler ile ilgilidir. Batı'da halihazırda azizlerin reliklerine olan ilgi, *Dialogi* sayesinde zaman içerisinde katlanarak artmıştır. Artan bu ilgi neticesinde Avrupa'nın her yerinde relik pazarları oluşmuş, sahte azizler ve relikler türetilmiştir.

Kaynakça | References

- Alova, Erdal. *Latince Türkçe Sözlük*. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 8. Basım, 2017.
- Aydın, Mahmut. *Hristiyanlık Tarih, İnanç ve Uygulama*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018.
- Aykıt, Dursun Ali. "Akdenizli Bir Keşiş: Sütuncu Simeon". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012), 81-104.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Lugatı, 2010.
- Baş, Bilal. *Çölü Fethetmek: Geç Antikçağ'da Mısır Manastırları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015.
- Brown, Peter. *Geç Antikçağ Dünyası*. çev. Turhan Kaçar. İstanbul: ALFA, 2017.
- Cohn, Robert L. "Sainthood". *Encyclopedia of Religion* (Second Edition). 12/8033-8038. New York: Thomson Gale, 2005.
- Cunningham, Lawrence. *A Brief History of Saints*. Oxford: Blackwell Publishing, 2005.
- Çelgin, Güler. *Eski Yunanca Türkçe Sözlük*. İstanbul: ALFA, 2018.
- Day, E. "Confessor". *New Catholic Encyclopedia* (Second Edition). 4/82-83. Washington D.C.: Thomson Gale, 2003.
- Dudden, F. Homes. *Gregory The Great: His Place in History and Thought*. New York: Longmans, Green, and CO., 1905.
- Duffy, Eamon. *Saints & Sinners: A History of the Popes*. New Haven, Conn. London: Yale University Press, 3rd ed., 2006.
- Gregorius Magnus. *Dialogi*. South Carolina, USA: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014.
- Gregorius Magnus. "Homiliae XL in Evangelia". *Patrologiae Cursus Completus*. ed. J. P. Migne. Paris: Apud Garnier Fratres, 1878.
- Gregorius Magnus. "Registri Epistolarum". *Patrologiae Cursus Completus*. ed. J. P. Migne. Paris: Apud Garnier Fratres, 1896.
- Gregory of Tours. *The History of the Franks*. Harmondsworth ; Baltimore etc.: Penguin Classics, 1974.
- Gregory the Great. *The Dialogues of Saint Gregory*. çev. Edmund Garratt Gardner. London: Philip Lee Warner, 1911.
- Güzeldal, Yasin. *Aziz Benedikt ve Hristiyan Manastır Yaşamı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2021.
- Harman, Ömer Faruk. "AZİZ". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/aziz--hristiyanlik>
- Howorth, Henry. *Saint Gregory The Great*. London: John Murray, 1912.
- Louth, Andrew. "Gregory the Great in the Byzantine Tradition". *A Companion to Gregory the*

Great. ed. Bronwen Neil - Matthew Dal Santo. Leiden: Brill, 2013.

Maraglino, Vanna. "Reconsidering the Date of Photius' Bibliotheca". *Ancient Society* 37 (2007), 265-278. <https://doi.org/10.2143/AS.37.0.2024040>

Müller, Barbara. "Gregory the Great and Monasticism". *A Companion to Gregory the Great*. ed. Bronwen Neil - Matthew Dal Santo. Leiden: Brill, 2013.

Norwich, John Julius. *Absolute Monarchs*. New York: Random House Group Ltd., 2011.

Polat, Kemal. *Katolik Hıristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınevi, 2008.

Ricci, Cristina. "Gregory's Missions to the Barbarians". *A Companion to Gregory the Great*. ed. Bronwen Neil - Matthew Dal Santo. Leiden: Brill, 2013.

Tiefenbach, Hanspeter. *Anadolu'nun Azizleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2012.

Uygun, Azize. *Hıristiyanlıkta Kutsal Nesnelere (Relikler)*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2020.

Wickstrom, John B. "Gregory the Great's 'Life of St. Benedict' and the Illustrations of Abbot Desiderius II". *Studies in Iconography* 19 (1998), 31-73.